

Із роду Косачів

УДК 821.161.2-1

Пшемислав Ліс-Маркевіч

Концептосфера лірики Юрія Косача (на основі збірок «Мангаттанські ночі» та «Літо над Делавером»)

Мета пропонованої розвідки передбачає визначення основних мотивів та образної системи віршів у вибраних збірках «Мангаттанські ночі» та «Літо над Делавером» українського поета-емігранта Юрія Косача.

Методи й методики. У процесі дослідження використано біографічний, герменевтичний, культурно-історичний методи, а також метод інтертекстуальності.

Результати проведеної роботи дали можливість встановити наявність чотирьох доміантних концептів (*ЧУЖИНА*, *УКРАЇНА*, *МИСТЕЦТВО*, *СОЦІУМ*), у межах яких виокремлено систему образів поетичного доробку письменника. Втіленням концепту *ЧУЖИНА* стають образи, що репрезентують певні локації, географічні об'єкти: країни, міста, квартали тощо. Встановлено два типи головних мотивів, що втілюють цей концепт: а) песимістичні: туги за батьківщиною, людської байдужості, самотності та приреченості, страху смерті на чужині, бездушності великого чужого міста тощо; б) оптимістичні: мотив пошуку правди, істини, мотив боротьби та виклику. Суттєво відрізняється авторське втілення концепту *УКРАЇНА*. Батьківщина представлена письменником як місце краси й величі, а серед головних мотивів переважають такі: гордості за рідну країну, захоплення її красою та величною історією, стійкості й відродження. Важливе місце у творчості поета посідає також концепт *МИСТЕЦТВО*, який втілений переважно в образах відомих митців чи персонажів художніх творів. Провідними стають мотиви сили таланту, пізнання світу, творчого натхнення. Концепт *СОЦІУМ* репрезентований автором в образах представників різних етнічних та соціальних груп, автор їх описує і таким чином, втілює мотиви стійкості до випробувань, гніву та боротьби, повернення до рідної землі тощо.

Висновки. Встановлені образи та мотиви творчості засвідчують віддзеркалення в поезії Ю. Косача особливостей його життєвого шляху, зокрема вимушеного прощання з батьківщиною та життя на чужині, а також любові до мистецтва й переживання емоцій співчуття й захоплення стосовно представників різних етнічних та соціальних груп.

Ключові слова: концептосфера, доміантний концепт, доміантний образ, мотив, еміграційна лірика, українська література.

Вступ

Юрій Косач – представник плеяди українських письменників-емігрантів, учасник МУРу. Належить до відомого роду Косачів (небіж поетеси Лесі Українки). Вимушено покинув територію України в 1933 році після того, як кілька разів був заарештований польською поліцією за націоналістичну діяльність, зокрема за участь в антипольського русі опору на Волині. У радянську добу творчість Ю. Косача була подана у викривленому ідеологічному світлі, зокрема пропаганда формувала образ «письменника-інтернаціоналіста», який «засуджує суспільство експлуатації і доларової тиранії» (Косач, 1980: 2). І досі творчість Ю. Косача недостатньо відома українському читачеві. Тож вивчення, а також переосмислення його письменницького доробку нині набуває актуальності.

Творча спадщина Ю. Косача, хоч і маловивчена в українському літературознавстві, все ж ставала об'єктом зацікавлень науковців. Зокрема можна виділити ґрунтовну працю І. Сквирської «Система ідейно-художніх домінант у творчості Юрія Косача» (Сквирська, 2011), у якій авторка визначає особливості художнього дискурсу письменника, зокрема визначає два періоди його творчості: «перший (1920–49-х рр.) і другий (1949–90-х рр.)» (Сквирська, 2011: 5). Поетичні твори письменника, уміщені в збірках «Мангаттанські ночі» та «Літо над Делавером», дослідниця зараховує до другого періоду, у якому «помітне бажання автора втілити культурний і геополітичний ідеал українського національного простору, незважаючи на розколотість між метрополією та еміграцією» (Сквирська, 2011: 8). На думку І. Сквирської, збірка «Мангаттанські ночі» написана під впливом українських шістдесятників, про що свідчить зокрема втілена в ній ідея «утвердження значущості людської особистості як представника нації», а в «Літі над Делавером» автор осмислює «ідею пошуку емігрантами щастя у чужих землях», і також змальовує образ України «через сприйняття та морально-психологічні конфлікти емігранта» (Сквирська, 2011: 17).

¹ Від англ. Displaced Persons (D.P) - переміщені особи.

Доробок Ю. Косача також досліджено в дисертаційній праці І. Василюшина в межах вивчення творчості українських письменників-емігрантів літератури «періоду ДіПі¹» (Василюшин, 2008). Також варто згадати низку інших робіт які висвітлюють різні аспекти життя й творчості автора: Юрчак, 2015; Дмитрук, 2009; Агеєва, 2013; Семерин & Кочерга, 2017; Романов, 2012, Богданова, 2008, Захарчук, 2007, Мариненко, 2004, Бойчук, 2003, Крушельницька, 1998. Однак нам не відомі окремі праці, присвячені аналізу поетичних творів Ю. Косача щодо визначення системи домінантних образів та головних мотивів. Однак саме образи-домінанти дозволяють «виявити як свою національну ідентичність, так і творчу індивідуальність» автора (Бородіна & Вашків, 2019: 19), формують «своєрідність художнього світу ... [митця], його стиль, поетику, творчу манеру..., виступають... філософським віддзеркаленням внутрішнього письменницького «я» (Білічак, 2021: 9).

До сучасних дослідників та шанувальників творчості Косача варто також зарахувати уродженця Любліна, канадського літературознавця – Марка Роберта Стеха. Він не тільки представляє свої розробки та погляди на твори Косача в наукових часописах, але теж є автором післямов для чергових видань романів небожа Лесі Українки (Стех, 2009: 54).

Мета роботи – дослідження основних мотивів та образної системи поетичного доробку Ю. Косача в двох вибраних збірках «Мангаттанські ночі» та «Літо над Делавером». Зважаючи на поставлену мету, доцільно окреслити такі **завдання**: а) визначити домінантні образні концепти в аналізованих віршах; 2) виявити образи, у яких віддзеркалені домінантні концепти; 3) встановити головні мотиви лірики Ю. Косача.

Методи й методики

Методи. Особливості віддзеркалення культурного та історичного контекстів в аналізованих творах вдалося з'ясувати з допомогою *культурно- історичного методу*. *Біографічний* аналіз допоміг виявити специфічні особливості творчості поета. *Герменевтичний* підхід дав змогу виявити приховані смисли в досліджуваних поетичних текстах. Метод *інтертекстуальності* дає можливість встановити, які образи й символи, притаманні творчості інших письменників, використовує Ю. Косач.

Виклад основного матеріалу

У процесі аналізу визначено чотири групи домінуючих образів досліджуваних творів. Їх об'єднано відповідно до таких концептів: *УКРАЇНА, ЧУЖИНА, МИСТЕЦТВО, СОЦІУМ*.

1. **Концепт ЧУЖИНА.** Образ чужини характерний для обох досліджуваних збірок. Його втіленням у творах стають певні локації: країни, міста, квартали тощо. Іншомовні топоніми як частина емігрантського буття автора стають складниками багатьох назв віршів. Наприклад: *«Нью-Йоркська елегія»*, *«Венесуелла»*, *«В кварталі Ла-Війет»*, *«Серпень в Алгонквіні»*, *«З пісень Гарлему»*, *«Бродвей»*, *«Літо над Делавером»*, *«Ніч над Делавером»*, *«Мандруючи над Делавером»*, *«В Пуерто-ріканському кварталі»*, *«На берегах Ньюфаундленду»*, *«Запис у паризькому зошиті»* та ін. Суть втіленого автором концепту ЧУЖИНА найбільш яскраво передана у вірші *«Мандруючи Делавером»* (Косач, 1980: 25), який починається з антитези: *«на Батьківщині сяє горде небо, а я караюсь на безсердій чужині»*. Зважаючи на лексичне значення слова «каратися» (зазнавати моральних страждань; мучитися (СУМ, т. 4: 101), можна сформулювати уявлення про душевний стан ліричного героя, який, як і сам поет, змушений перебувати далеко від батьківщини. Показовим є також намагання автора передати свій стан за допомогою дієслова «квилити» (жалібно кричати (переважно про птахів) (СУМ, т. 4: 133): *«Квилю, квилю, неначе білий лебідь, якому степ Вітчизни теж синів»*. Концепт ЧУЖИНА також утілений за допомогою таких похмурих маркерів, як *«чорна туга»*, *«байдужа юрба»*, *«міста клетотіли хижо»*, а саме поняття «чужина» марковане епітетом *«безсерда»*. Стосовно ліричного героя використано іменник *ізгой*. Вживання такої лексеми засвідчує, що герой, як і сам автор, відчуває себе чужим за межами власної країни, стикається з байдужістю й безсердечністю оточення. Однак стосовно усіх цих негативних явищ Ю. Косач використовує лексему *«долав»*, тобто мав сили для боротьби, пояснюючи, що міць і мужність для цього дала любов до батьківщини: *«Вітчизною живу і слаблю непокору. Не знаю я ні розпачу, ні зрад!»* Отже, в аналізованому творі прослідковуємо мотиви самотності, туги за батьківщиною, людської байдужості та боротьби.

Подібний за емоційним наповненням є вірш *«Якщо я вмру на стороні чужій»* (Косач, 1980: 33), визначений автором як вільний переспів з індіанського голосіння. У творі ліричний герой також

протиставляє чужину й батьківщину. Стосовно рідної країни вжито такі конструкції: «*край мій рідний*», «*край чудесний мій*», «*своя земля*», «*моя земля*». Щодо чужини, окрім конструкції «*сторона чужа*», подано єдину характеристику – «*де тільки смерть і тиша*». У вірші додано мотив страху смерті на чужині.

Ще одним твором, що виражає стан героя, який перебуває на чужині, є вірш «*На розпутьях велелюдних*» (Косач, 1980: 47). Центральним стає образ поета, який «*по роздоріжжях блукав*» і тягнувся до тих, хто «*слово правди дружньо сповістив*». Однак автор ніби переконує поета (хоч насправді самого себе), що на розпутьях «*не зустрінеш ти ні друга, ані брата*», «*не знайдеш ні правди, ні людини*», оскільки чужий світ навколо представлений як «*кублище гадюк*». Окрім уже порушених у попередніх віршах мотивів, Ю. Косач також додає у цьому творі мотив пошуку правди, істини.

Показовим є вірш «*На чужині*» (Косач, 1980: 57), у якому постає образ людей, змушених перебувати «*на велелюдях злих чужин*». Автор маркує їх порівняннями «*мов спохмурнілі птиці*», «*як і камінь*» та епітетом «*німовні*» (німі). У вірші помітний мотив похмурості чужої сторони та неможливості поговорити близькою людиною.

Мотиви самотності та приреченості в чужому місті присутні й у вірші «*Запис у паризькому зошиті*» (Косач, 1980: 49). Автор використав як епіграф рядки М. Цветаєвої «*...И одиночества верховный час*», що маніфестує мотив самотності у цьому творі: «*Нема у причинних звитяг, ні імен,/ жевріє тільки самотності горе,/ голову час вже покласти б на пень,/ Марино, приречених зоре*». Париж, за яким у світі давно закріплений стереотипний образ міста кохання, у цьому вірші стає місцем самотності з «*байдужістю похмурого неба*». Концепт ЧУЖИНА також втілений автором в описах непривітних, проблемних аспектах закордонних міст. Зокрема похмура атмосфера змальована у вірші «*З пісень Гарлему*» (Косач, 1966: 27–29). Гарлем – це район Нью-Йорка, у якому традиційно проживає афроамериканське населення. Ю. Косач змальовує атмосферу соціального неблагополуччя, відчаю і горя. Автор використовує алюзії до рабовласницького минулого у фразах: «*вітрилами невольницьких трирем*», «*рабів орда, сліпих рабів тих натовп*», «*авеню, що сповнені рабами*». Однак поняття *раба* в цьому контексті набуває вторинного значення і вже позначає людину, яка стала заручником обставин – бідного, сірого існування в

межах району Гарлем. Район змальований як місце, де *«сопухів² отруйна мла, де темінь, тлінь, де смерть»*, *«у слизі, у гнилизні, у ядучій пастиці жаг»*. Воно змальоване настільки безпросвітним, що смерть стає для людини не горем, а визволенням: *«горбата плакальниця – домовину, з дощок тендітних збиту, супроводить і визволя людину з ярем»*. Однак в цьому творі, як і в багатьох інших, автор вдається до оптимістичного фіналу, сповненого віри в боротьбу, в опір сумним обставинам. Очевидно, що така розв'язка творів для Ю. Косача є ствердженням своєї боротьби з почуттям самотності на чужині. Тому в його віршах, просякнутих чорними барвами, все одно спостережено життєствердний фінал, у якому герої кидають виклик обставинам. І тому серед жителів Гарлему, за задумом автора, знаходиться той, хто мусить змиритися зі здичавілим світом хижацького капіталізму: *«із чаду, хмелю, злочину і злиднів/ виходить він – назустріч урагану,/ виходить він – невольник і титан»*. Окрім тужливих мотивів, спостерігаємо в аналізованому тексті також мотив боротьби та виклику для повсякденного життя в дикому, непривітному середовищі безошадних капіталістів.

Про те, що чужі міста для автора стають місцем життя *«сучасних рабів»* свідчить зокрема вірш *«Бродвей»* (Косач, 1966: 30-32), у якому читаємо такі рядки: *«...електронний робот, рабу живому брат, невольнику отому, що поміж карбами нічної зміни, зсутулений, осліплий і глухий, народжений в закиненій щілині, поміж залізям, сопухом жебрачих хиж, свій вік без імені відробить, щоб на міських дешевих цвинтарях нікчемним брухтом догоріти»*. Поет розглядає типових мешканців велелюдних міст як осіб, які навіть не мають імен, живуть нікчемним життям, працюючи на нікчемних роботах, і завершують свій шлях на дешевих кладовищах. Тобто можна говорити про мотив рабського існування людей у великих містах. Сам же Бродвей, головну вулицю Нью-Йорка, автор змальовує за допомогою таких конструкцій: *«паці бірж, прибої юрби, асфальтів плити»*, *«джунглі камінюччя»*, *«безодні безликого Бродвею»*. Такі художні засоби свідчать про актуалізацію мотиву бездушності великого чужого міста. Ніч, яка спускається на Бродвей, автор змальовує в

² Сопух – сморід (СУМ-11, т. 9: 462).

образі «удава», Йорка, автор змальовує за допомогою таких конструкцій: «пащі бірж, прибої юрби, асфальтів плити», «джунглі камінюччя», «безодні безликого Бродвею». Такі художні засоби свідчать про актуалізацію мотиву бездушності великого чужого міста. Ніч, яка спускається на Бродвей, автор змальовує в образі «удава», «гада слизького, отрутою налитого», який «черевом життя живе давив». Вулиця здається ліричному героєві настільки штучною, неживою, що він запитує: «Чи є ще джерело під цим асфальтом, чи є живі в пустелі без світань? Чи під громаддами базальту ще мерехтить осердя сподівань?» І як уже зазначалося, Ю. Косачеві притаманний оптимістичний фінал віршів, сповнений надії на зміни: «А може, гейзером ще видзвенить, спурхне крицевокрила мрія[...] заб'ється серце не камінне, ще живе...»

Варто відзначити, що чужа сторона не завжди змальована Косачем за допомогою негативних асоціатів. Наприклад, у вірші «*На скелях нової Шотландії*» (Косач, 1980: 37) автор, описуючи особливості канадійського графства Інвернесс та міста Ярмута, використовує сполуки «добрий люд», «гостинне небо», зазначаючи, що «зостався б назавжди». Однак ліричний герой знову надає перевагу батьківщині, висловлюючи це в рядках: «Мене-бо кличе вітер понад степом, мій вітер – брат із круч над Бористеном».

2. Концепт УКРАЇНА яскраво представлений в поезіях Ю. Косача. Автор постійно протиставляє позитивний образ батьківщини негативному образу чужого краю. Концепт втілений в різноманітних символічних асоціатах, найчастіше топонімах, які стають складниками назв творів. Наприклад: «*Шлях із Борисполя*», «*Волинь*», «*Обухів, Миронівка, Канів*», «*Полтава*», «*Львів*» та ін. В обох збірках є окремі цикли, присвячені темі України. У «*Мангаттанських ночах*» цикл під назвою «*Під сонцем вічної онови*», а в «*Літі над Делавером*» – «*Де Батьківщини обрїї неозорий*». Образ України суттєво відрізняється від змалювання чужого краю. Вірші про батьківщину позбавлені слів з негативною семантикою, у них відсутні мотиви туги, самотності, людської байдужості. Натомість вони сповнені мотивів гордості, захоплення рідною землею та її історією. Наприклад, у вірші «*Шлях із Борисполя*» (Косач, 1966: 38) автор захоплюється стійкістю рідного краю, здатністю відновлюватися після важких історичних

випробувань: *«А з попелищ, з віків - незламний Київ / Росте, як слава, в чисте піднебесся»*. Велична історія столиці також оспівана у вірші *«Слово про Київ»* (Косач, 1980: 68), зокрема майдан згаданий як місце, *«де здибав коня винозорий Богдан»*. У цьому творі Ю. Косач розглядає Київ як родинне місце: *«місто мого батька / місто батька мого батька / місто моїх пращурів»*. Автор осмислює проблему тяглості поколінь і позиціонує себе як нащадка предків з великою історією. Зокрема використовує такі перифрази: *«я ваша усміхнена тінь»*, *«я... співуча стріла з вашого лука»*. У своїх творах він славить не тільки столицю. Величну історію українського міста згадано й у вірші *«Львів»* (Косач, 1966: 46). Автор зазначає, що *«дзвін сторіч такий глибокий на дзвінкий майдан ляга»*, захоплюється містом Лева, звертаючись до нього: *«Ти струнчієш, гордий Львове»*. Львів у Косача також стає місцем краси, де *«співають у садах липневих килими розжеврених троянд»*.

У вірші *«Волинь»* (Косач, 1966: 41–42) поет змальовує красу природи цього краю, використовуючи такі метафори, персоніфікації та порівняння: поля *«забіліли, мов лебеді»*, житомирський шлях *«у люстра лугів заглядівся»*, ранок *«перестелить веселками ниву»*, жайвір *«вип'є з підхмар'я червоне вино»*, колос *«видзвенів»*, башта *«сповита віками»*, пісня *«цвістиме, мов папороть»* та ін. Подібним за настроєм є вірш *«Обухів, Миронівка, Канів»* (Косач, 1966: 43), у якому автор захоплюється природою рідної землі, згадуючи Шевченковіасоціати: *Оксана, ревучий (Дніпро), тінь Тарасова*. Красу батьківщини передано за допомогою метафор: *«витче вечір вихор солов'їв»*, *«земля моя співає»*.

Концепт МИСТЕЦТВО. У віршових творах Ю. Косача згадана велика кількість митців – письменників, художників, театральних діячів (Едгар Аллан По, Уолт Уїтмен, Микола Реріх, Поль Гоген, Вільям Шекспір та ін.), а також відомих художніх образів (Улліс, Офелія, Біатріче, Анабелла Лі та ін.), що є свідченням мистецьких уподобань і захоплень автора.

У вірші *«На згадку про Аланна-Едгара По»* (Косач, 1966: 23) автор вдається до паралелізму: американського письменника По змальовано в образі чорного ворона. Такий прийом Ю. Косача мотивований одним із найвідоміших віршів По – *«Ворон»*. Колористика Косачевого твору представлена в темних, чорних, тонах: *«у чорному сюртуку»*, *«чорнокрилля»*, *«гайворон»*, *«чорний вороне»*. Окрім кольороназв,

використано інші прийоми, що змальовують похмуру атмосферу: природні («*лютує океан*», «*ворон криче*»), психологічні («*ми плачем*», «*самотній*»), містичні («*вістун зла*»). Також використана алюзія до останнього вірша По «*Аннабелла Лі*». В обох віршах По йдеться про смерть дівчини та тугу за нею її коханого. Незважаючи на сумні образи двох творів, Косачеве сприйняття трагедії має життєствердний зміст: «*Не я, а ти, мій гайвороне, кволий. / Не крич мені, вістуне зла, ніколи... / Таки оновленою бути цій землі, / Землі моєї Аннабелли Лі*». У цьому випадку можна говорити про мотив віри в перемогу життя над смертю.

Образ ще одного американського письменника згадано в творі «*Похвала Уолту Уїтменові*» (Косач, 1966: 33). Уїтмен змальований таким, що «*птахів вчив співати, співав з ним і Бруклін в вогнях, кораблі у портах та й узлісся...*» Тобто через систему метафор Ю. Косач наділяє його надприродними здібностями, наприклад здатністю «*синь розхмарити*», «*пестити плеса озер*», «*рушити космосом*», «*майбутнє прозорити*». Отже, можна виділити в творі мотив сили таланту.

Косач уміло використовує усталені в суспільному просторі асоціати для змалювання того чи того образу відомої особистості. Як, наприклад, у вірші

«*Пам'яті Миколи Реріха*» (Косач, 1980: 19–20), де відомий художник і філософ, палкий прихильник Сходу, змальований за допомогою традиційних для Азії образів-символів. Косач використовує топоніми *Тибет*, *Непал*, згадує богів *Шиву* й *Вішну*, називає Реріха «*срібнобородий мислителю*», «*смілий учителю*»,

«*друже художнику майстре поете*», який вдивляється «*в Азії душу*» і чия мудрість відбилась «*в тиші залятих джерел*». Вірш насичений індивідуально-авторськими неологізмами, які підкреслюють екзотичну атмосферу Азії: *коброока*, *мудрозміїна*, *солонко-трійливі*, *сніголюди*, *газельноокі*. Одним із провідних у творі можна визначити мотив пізнання світу. Екзотичними символами також наповнений вірш «*Гоген на Таїті*» (Косач, 1980: 61), у якому змальовано атмосферу перебування відомого французького художника Поля Гогена на острові Таїті, де, за словами самого митця, він написав свої найкращі полотна. Життя на острові передане Ю. Косачем як момент насолоди й творчого натхнення: «*Нехай з дерев квітучих манго – пил, / нехай хвилює перса ткань мінлива. / Палюча дич весни, / над сагами тайфун червонокрилий / і*

кадмію жага/ – його нещадна злива». У вірші провідними стають мотиви краси природи й творчого натхнення.

Театральне мистецтво стало мотиватором для написання вірша *«Глобус», театр Шекспіра*» (Косач, 1980: 62). Автор змальовує магічну атмосферу театральної вистави, яка, з одного боку, може створити казку (*«Виходь же, казко, з-за лаштунків ближче»*), а з іншого – *«висвічувати ницість»*, а сам театр може стати місцем, де *«крізь хитру роль промовила облудність людських доль»*. Шекспірівська тематика простежена також у віршах *«До Офелії»* (Косач, 1980: 21) та *«Смерть Кориолана»* (Косач, 1980: 59). В обох творах присутній мотив зради. У першому вірші автор згадує історію, описану в п'єсі *«Гамлет»*, однак головним образом вірша стає кохана головного героя – Офелія. Проблема зради виходить на перший план уже з першого рядка твору: *«Понесеш приреченою зраду, мов вінок утопленої, хвиле»*. Однак, незважаючи на мінорний настрій вірша, його кінцівка (вже традиційно для Ю. Косача) є оптимістичною: автор порушує тему віри й любові до Вітчизни: *«За холодним домом – синій вирій./ Зазимки, а провесна ж – отам, / там вона брунчіє, золота, / у Вітчизні любій: тільки вір їй!»* У другому вірші йдеться про реальну історію Гнея (Гая) Марція Кориолана, оспівану Шекспіром у трагедії *«Кориолан»*. У вірші Ю. Косач використовує універсальний, традиційно християнський конфлікт – зради народом свого героя. Автор зазначає: *«Немає брату брата. Братом – кат!»* та використовує ще один архетипний в літературі образ Брута як символу зрадництва: *«Нехай несуть раптову смерть ці брути»*.

Мотив трагічної долі людини в період війни прослідковуємо у вірші *«Франціско Гойя: «Жахіття війни»* (Косач, 1980: 52). Автор передає враження від серії гравюр художника Гойї, присвячених темі війни в Іспанії. Доля людини, яка потрапляє в тенета війни, змальована Ю. Косачем трагічно: *«На облявку – черевань, / внизу – мурашва юдолі, / череп об'їла черва, / ось і людини доля»*.

Архітектурні витвори теж стають образами Косачевих поезій. Зокрема у вірші *«Химери Нотр-Даму»* (Косач, 1980: 60) автор змальовує Собор Паризької Богоматері. Використовує монументальні образи для передавання величної атмосфери собору, називає його *«камінна химородь³ – сестра зловісна бурі»*. Собор стає ніби чатовим для захисту світу від брехні, мороку, демонів: *«з височини вартує лжу і морок, / та демонів скресає в амбразурі / мовчазний глум зловтішного*

дозору». У фіналі автор використовує свій звичний прийом – висловлення надії на боротьбу: *«прийде бунтар, владар дерзань химерний, / і тьму сторіч осяє мисль могутня»*.

Концепт СОЦІУМ. Образи представників різних соціальних та етнічних груп, яким автор висловлює симпатію, часто трапляються в поетичних творах Ю. Косача. У творі *«Пісня індіанця навахо про коня»* (Косач, 1980: 14) передані почуття захоплення ліричного героя своїм конем: *«Я – багатий завдяки моему коневі»*. Помітно, що автора замилює особливість індіанців – захоплюватися своїми цінностями, він з особливою ніжністю передає стан залюбування індіанця своїм вірним другом. Тому можна говорити про наявні мотиви вірності й цінування. Метафоричність, образність характерні для стереотипного уявлення про мовлення індіанців, тому автор використовує велику кількість порівнянь і метафор: *«грива – орлині пера»*; *«ноги швидка блискавиця»*; *«коні, наче ласиці звинні»*; *«хвіст – збунтована чорна хмара»*; *«очі – величезні зорі»*; *«зуби – білесенька мушля»* тощо. Тема життя корінних народів Америки порушена й у вірші *«Людина крижаного поля»* (Косач, 1980: 39), написаному у вигляді пісні представника народу інупіатів⁴. Вірш складається з трьох частин. У першій Ю. Косач втілює близький для себе мотив повернення дорідної землі: ліричний герой співає про повернення на батьківщину, бо *«кращої сторони немає ніде»*. У третій частині за змістом і тематикою можна вгадати мотиви української народної творчості. Екзотична атмосфера твору передана за допомогою таких засобів: а) іншомовних вкраплень: *«Кука-Ука пісня це моя/ Імакайя гайая»*; б) традиційної лексики (*«шати із тюленя шкури»*, *«разок намиста з білозубого моржа»*).

Захоплення Ю. Косача викликають і різні соціальні групи. Наприклад, у вірші *«Моряцька балада»* (Косач, 1980: 15) автор романтизує моряцькі будні, використовуючи конструкції на позначення традиційних для моряків дій: бути *«на борту якогось брига»*, *«бурун скородити жемчужовий»*, *«в гомінких тавернах пригортати зальотницю-коханку»*, *«повертати стерна»*, а також проводячи паралелі між моряками й поетами: *«Вина в чари! За прудкі корвети, пиймо за вітри попутні і солоні, за вітрила моряків-поетів»*.

³ Химородь – дивацтво, вигадка (СУМ-11, т. 11: 59).

⁴ Інупіати – один із ескімоських народів крайньої Півночі.

Уже в темних фарбах автор описує рибальську пристань у вірші *«На берегах Ньюфаундленду»* (Косач, 1980: 42). Ніч у пристані *«мовкне, мов смерть нещадна»*, хвилі океану *«пінногнівні»*, айсберг *«невблаганний»*, наяда⁵ впливає *«леденіючи»*. Автор створює атмосферу холоду й темряви, наголошуючи, що рибалкам все одно притаманно *«не жахатися смерті»*, бо вони звикли жити й працювати в суворих умовах, отже, можна говорити про мотив стійкості до випробувань. У вірші також наявний мотив холоду та прагнення тепла: *«так хотіли б, щоб мерцій весняний день, долаючи поталу їх голубив»*.

У творі *«Берег убогих»* (Косач, 1980: 17) змальоване життя мешканців бідних кварталів Брукліна. *«Їм багатіти тільки сонцем, вітром»*, – говорить про них автор і маркує їх перифразом *«народ убогих»*. Однак, незважаючи на змалювання непростого існування цих людей, у фіналі спостерігаємо вже традиційний для Ю. Косача оптимістичний фінал: за допомогою метафори висловлене сподівання на те, що прийде момент гніву, який мотивує до змін:

«Та, може цим довіллям віхол / знічев'я заgrimить відлуння, / і стане бриз дрімливий вихром, / і в скелі вдарить гнів бурунний». Отже, йдеться про наявний мотив гніву та боротьби. Протилежним за тематикою є вірш *«Катаклізм»* (Косач, 1980: 31), у якому автор висловлює пересторогу: прийде момент, коли *«настане гніву день, Гоморри вирок!»*, *«жахнеться кінецьсвітньо шаліюча юрба»*. Змальовано два різні соціальні прошарки: багаті (*«ділки»*, *«сенатори»*, *«мільйонери»*) та бідні (*«чернь»*) в момент катаклізму. *«Чернь»* подана як сила, яка *«жадатиме розплати»*, а *«мільйонери»* як люди, що, *«забувши всіх – жінок, коханок, тікатимуть наосліп»*. Показово, що такі катаклізми, коли *«буде смерть над урвищем в проваллях»*, Ю. Косач передбачає тільки для Америки. Подібних сумних уявних прогнозів стосовно батьківщини автор собі не дозволяє.

⁵ Наяда – водяна німфа.

У творі «*Берег убогих*» (Косач, 1980: 17) змальоване життя мешканців бідних кварталів Брукліна. «*Їм багатіти тільки сонцем, вітром*», – говорить про них автор і маркує їх перифразом «*народ убогих*». Однак, незважаючи на змалювання непростого існування цих людей, у фіналі спостерігаємо вже традиційний для Ю. Косача оптимістичний фінал: за допомогою метафори висловлене сподівання на те, що прийде момент гніву, який мотивує до змін: «*Та, може цим довіллям віхол / знічев'я заgrimить відлуння, / і стане бриз дрімливий вихром, / і в скелі вдарить гнів бурунний*». Отже, йдеться про наявний мотив гніву та боротьби. Протилежним за тематикою є вірш «*Катаклізм*» (Косач, 1980: 31), у якому автор висловлює пересторогу: прийде момент, коли «*настане гніву день, Гоморри вирок!*», «*жахнеться кінецьсвітньо шаліюча юрба*». Змальовано два різні соціальні прошарки: багаті («*ділки*», «*сенатори*», «*мільйонери*») та бідні («*чернь*») в момент катаклізму. «*Чернь*» подана як сила, яка «*жадатиме розплати*», а «*мільйонери*» як люди, що, «*забувши всіх – жінок, коханок, тікатимуть наосліп*». Показово, що такі катаклізми, коли «*буде смерть над урвищем в проваллях*», Ю. Косач передбачає тільки для Америки. Подібних сумних уявних прогнозів стосовно батьківщини автор собі не дозволяє.

Наукова новизна

Вперше здійснено окреме вивчення поетичного доробку Ю. Косача на основі двох поетичних збірок «*Мангаттанські ночі*» (1966) та «*Літо над Делавером*» (1980) з метою визначення системи образів та головних мотивів. Система втілених письменником образів досліджена шляхом виявлення домінантних авторських концептів.

Висновки

Віхи життєвого шляху Ю. Косача яскраво віддзеркалені в системі образів та мотивів його поетичного доробку. Характерною особливістю поетичних творів Ю. Косача є також наявність життєствердного оптимістичного фіналу.

Результати аналізу дали можливість встановити чотири основні типи образів у творах, вміщених у збірках «*Мангаттанські ночі*» та «*Літо над Делавером*». Ці образи розглянуто в межах чотирьох домінантних концептів: *ЧУЖИНА*, *УКРАЇНА*, *МИСТЕЦТВО*, *СОЦІУМ*.

Узагальнити ставлення Ю. Косача до чужини можна за допомогою використаного самим автором епітета – *зла*. А головними мотивами творів, що втілюють концепт *ЧУЖИНА*, стають такі: а) песимістичні: туги за батьківщиною, самотності та приреченості, людської байдужості, страху смерті на чужині, неможливості поговорити з близькими, бездушності великого чужого міста, мотив рабського існування у великих містах; б) оптимістичні: мотив пошуку правди, істини, мотив боротьби та виклику.

На відміну від «злої» чужини, батьківщина змальована автором як місце краси й величі. Головні мотиви віршів, що втілюють концепт *УКРАЇНА*: мотив гордості за рідну країну, захоплення її красою та величною історією, стійкості і відродження.

Концепт *МИСТЕЦТВО* втілений Ю. Косачем в образах відомих митців, персонажів художніх творів, а також архітектурних витворів. Провідними стають такі мотиви: сили таланту, пізнання світу, краси природи, творчого натхнення, величі, віри в перемогу життя над смертю, зради, трагічної долі людини в період війни.

Концепт *СОЦІУМ* втілений в образах представників різних етнічних та соціальних груп, яким автор висловлює симпатію. Домінантними стають такі мотиви: вірності й цінування, холоду та прагнення тепла, гніву та боротьби, стійкості до випробувань, повернення до рідної землі.

Чотири згадані концепти можна легко виокремити. Проте три з них (*ЧУЖИНА*, *УКРАЇНА*, *СОЦІУМ*) віддзеркалюють, як митець слова сильно страждав на еміграції. Почував себе і чужим, і самотнім. Через свій статус іммігранта вважав себе теж представником нижчих прошарків населення, яким співчував і з якими ідентифікувався.

Література

- Агеєва, В. (2013). Відкритість світові. *Слово, яке тебе обирає: збірник на пошану професора Володимира Моренця*, 17–30.
- Білічак, О. (2021). Символіка основних образів-домінант поезії Євгена Плужника. *Південний архів (філологічні науки)*, 85, 8–12. DOI: 10.32999/ksu2663-2691/2021-85-1
- Богданова, М. (2008) Жанрово-стильові особливості української історичної новели ХХ ст. *Слово і Час*, 2, 44–48.
- Бородіца, С. & Вашків, Л. (2019). Особливості новелістичного мислення Марії Матіос.

- Філологічний дискурс*, 9, 16–23. DOI: 10.31475/fil.dys.2019.09.02
- Василишин, І. П. (2008). *Епоха й людина в художньо-екзистенційному вимірі літератури періоду ДіПі*: автореф. дис... канд. філол. наук. Львів 2008.
- Дмитрук, О. (2009). Тотожність мистецтва і життя в повісті Юрія Косача «Еней тажиття інших». *Слово і Час*, 9, 42–48.
- Захарчук, І. (2007). Друга світова війна і художній досвід української еміграційної літератури. *Дивослово*, 9, 54–58.
- Косач, Ю. (1980). *Літо над Делавером*: Поезії. Київ: Радянський письменник.
- Косач, Ю. (1966). *Мангаттанські ночі*. Київ: Радянський письменник.
- Романов, С. (2012). Юрій Косач: життя і творчість на тлі епохи. *Дивослово*, 1, 54–59.
- Семерин, Х. & Кочерга, С. (2017). «Гоголівське питання» в «італійському тексті» Юрія Косача як маркер міжкультурних взаємин (на матеріалі фрагментів незавершеного роману «Сеньйор Ніколо»). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 31(1), 92–94.
- Сквирська, І. В. (2011). Система ідейно-художніх домінант у творчості Юрія Косача: автореф. дис... канд. філол. наук. Київ.
- Стех, М. Р. (2009). Юрій Косач і легенда Хмельницького. *Український журнал*, 12, 54.
- Юрчак, Г. (2015). Концепт «Іншого» у філософському романі «Еней і життя інших» Юрія Косача. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Літературознавство*, 8, 166–171.

References

- Aheieva, V. (2013). Vidkrytist' svitovi [Openness to the world]. *Slovo, yake tebe obyraye: zbirnyk na poshanu profesora Volodymyra Morentsya*, 17–30 (in Ukrainian).
- Bilichak, O. (2021). Symvolika osnovnykh obraziv-dominant poeziyi Yevhena Pluzhnyka [Symbolism of the main images-dominants of Yevhen Pluzhnyk's poetry]. *Pivdennyu arkhiv (filolohichni nauky)*, 85, 8–12. DOI: 10.32999/ksu2663-2691/2021-85-1 (in Ukrainian).
- Bohdanova, M. (2008) *Zhanrovo-styl'ovi osoblyvosti ukrayins'koyi istorychnoyi novely XX st.* [Genre and style features of the Ukrainian historical novel of the twentieth century]. *Slovo i Chas*, 2, 44-48 (in Ukrainian).
- Borodina, S. & Vashkiv, L. (2019). Osoblyvosti novelistychnoho myslennya Mariyi Matios [Features of novelistic thinking of Maria Mathios]. *Filolohichnyy dyskurs*, 9, 16–23. DOI: 10.31475/fil.dys.2019.09.02 (in Ukrainian).
- Vasylyshyn, I. P. (2008). *Epokha y lyudyna v khudozhn'o-ekzystentsiynomu vymiri literatury periodu DiPi* [The epoch and man in the artistic and existential dimension of the literature of the DP period]: avtoref. dys... kand. filol. nauk. Lviv 2008 (in Ukrainian).

- Dmytruk, O. (2009). Totozhnist' mystetstva i zhyttya v povisti Yuriya Kosacha "Eney ta zhyttya inshykh [The identity of art and life in Yuri Kosach's story "Aeneas and the lives of others"]. *Slovo i Chas*, 9, 42–48 (in Ukrainian).
- Zakharchuk I. (2007). *Druha svitova viyna i khudozhniy dosvid ukrayins'koyi emihratsiynoyi literatury* [World War II and the artistic experience of Ukrainian emigration literature]. *Dyvoslovo*, 9, 54–58 (in Ukrainian).
- Kosach, Y. (1980). *Lito nad Delaverom: Poeziyi* [Summer over Delaware: Poetry]. Kyiv: Radyans'kyy pys'mennyk (in Ukrainian).
- Kosach, Y. (1966). *Manhattans'ki nochi* [Manhattan nights]. Kyiv: Radyans'kyy pys'mennyk (in Ukrainian).
- Romanov, S. (2012). Yuriy Kosach: zhyttya i tvorchist' na tli epokhy [Yuriy Kosach: life and work against the background of the era]. *Dyvoslovo*, 1, 54–59 (in Ukrainian).
- Semeryn, Kh. & Kocherha, S. (2017). «Hoholivs'ke pytannya» v «italiys'komu teksti» Yuriya Kosacha yak marker mizhkul'turnykh vzayemyn (na materialii frahmentiv nezavershenoho romanu «Sen'yor Nikolo» ["Gogol's question" in Yuriy Kosach's "Italian text" as a marker of intercultural relations (based on fragments of the unfinished novel "Senior Niccolo")]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filolohiya*, 31(1), 92–94 (in Ukrainian).
- Skvyrska, I. V. (2011). *Systema ideyno-khudozhnikh dominant u tvorchosti Yuriya Kosacha* [The system of ideological and artistic dominants in the work of Yuriy Kosach]: avtoref. dys... kand.filol. nauk. Kyiv (in Ukrainian).
- Stekh, M. R. (2009). *Yuriy Kosach i lehenda Khmel'nyts'koho* [Yuriy Kosach and the legend of Khmelnytsky]. *Ukrayins'kyy zhurnal*, 12, 54 (in Ukrainian).
- Yurchak, H. (2015). Kontsept «Inshoho» u filosofs'komu romani «Eney i zhyttya inshykh» Yuriya Kosacha [The concept of "an alien" in the philosophical novel "Aeneas and the lives of others" by Yuriy Kosach]. *Naukovyy visnyk Skhidnoyevropeys'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. Seriya: Filolohichni nauky. Literaturoznavstvo*, 8, 166–171 (in Ukrainian).

Przemyslaw Lis-Markiewicz. Conceptosphere of Yuri Kosach's Lyrics (Based on the Collections *Manhattan Nights* and *Summer over Delaware*). The purpose of the proposed investigation involves determining the main motives and figurative system of poems in selected collections "Manhattan Nights" and "Summer over Delaware" by Ukrainian poet-emigrant Yuriy Kosach.

Methods and techniques. Biographical, hermeneutic, cultural-historical methods, as well as the method of intertextuality were used in the research process.

The results of this work made it possible to establish the existence of four dominant concepts (FOREIGN LAND, UKRAINE, ART, SOCIUM), within which a system of images of the poetic work of the writer. The concept of FOREIGN LAND, ALIEN becomes the embodiment of images representing certain locations, geographical objects: countries, cities, neighborhoods, etc. There are two types of main motives that embody this concept: a) pessimistic: homesickness, human indifference, loneliness and doom, fear of death abroad, callousness of a large foreign

city, etc .; b) optimistic: the motive of searching for truth, truth, the motive of struggle and challenge. The author's embodiment of the concept UKRAINE differs significantly. Homeland is presented by the writer as a place of beauty and greatness, and among the main motives are the following: pride in the native country, admiration for its beauty and majestic history, stability and revival. An important place in the poet's work is also occupied by the concept of ART, which is embodied mainly in the images of famous artists or characters of works of art. Leading motives are the power of talent, knowledge of the world, creative inspiration. The concept of SOCIUM is represented by the author in the images of representatives of different ethnic and social groups, the author describes them and thus embodies the motives of resistance to trials, anger and struggle, return to their homeland and so on.

Conclusions. The established images and motives of creativity testify to the reflection in Kosach's poetry of the peculiarities of his life, in particular the forced farewell to his homeland and life abroad, as well as his love for art and emotions of compassion and admiration for representatives of different ethnic and social groups.

Key words: conceptosphere, dominant concept, dominant image, motive, emigration lyrics, Ukrainian literature

Ліс-Маркевіч Пшемислав – магістр зовнішньої торгівлі, правознавства, англійської філології, української філології, адвокат, голова правління, Адвокатське бюро адв. Пшемислав Ліс-Маркевіч, Познанське Товариство ім. Івана Франка, <http://orcid.org/0000-0002-8163-2020>; przemyslaw@lis-markiewicz.pl

Агатангел Кримський

УДК 821.161.2'05-1.09Кримський+(82.02:7.035.93)

Олена Кицан

Ліричний цикл А. Кримського «Нечестиве кохання» в контексті модерної поезики

Метою пропонованої статті є розкриття історії ліричного циклу «Нечестиве кохання» зі збірки А. Кримського «Пальмове гілля». Зокрема визначальним став аналіз ідейно-змістових параметрів та метричних особливостей поезій, що допоможе виявити їхню модерністську основу. До сьогодні не з'ясовано всіх особливостей появи цього циклу, – починаючи від місця і часу його створення до адресата поетових зізнань. Навіть сам автор постійно заплутує читача, вказуючи або ж заперечуючи суб'єктивність свого письма. Загалом А. Кримський прагне дистанціюватися від висловлених у поетичних текстах емоцій та почуттів, ховаючись за псевдонімами, містифікуючи ліричного героя через реальний прототип. Окрім того, в межах «Нечестивого кохання» поєднано оригінальні й перекладні твори, що утруднює пізнання оригінального авторського голосу. Від часу першої публікації змінювався і кількісний склад циклу в передруках. Спочатку він мав 27 поезій, а в остаточному варіанті містив уже 30 віршів.

Цикл «Нечестиве кохання» дозволяє з цілковитою певністю говорити про Кримського як про поета модерного світогляду й стилю. Він заявляє абсолютно не типового для тогочасної української літератури ліричного героя. Героя, готового відкритися читачеві не лише в думках і переживаннях, а й у таємницях свого несвідомого, які зазвичай приховуються, замовчуються або ж маскуються. Окремої уваги заслуговує і система віршування А. Кримського, де він теж виявляє себе оригінальним і вправним майстром. Навіть звертаючись до східної тематики, автор використовує західну поезику. Він актуалізує силаботонічну систему віршування, активно задіює різностоповик, звертається до некласичних форм (трискладовик зі змінною анакрузою, перехідні метричні форми, імітації народно-пісенних структур тощо). Така різнорідна метрична структура циклу вповні відображає ідейно-тематичну специфіку текстів, джерела якої в дисгармонії неспокійної поетової душі.

Ключові слова: поезія, цикл, версифікація, метр, дисгармонія, модернізм.

Вступ

Агатангел Кримський-поет дебютував на початку 1890-х років, що цікаво, під псевдонімами, яких мав кілька. Вочевидь, автор усіяко намагався відмежуватися від висловлених у своїх віршах емоцій та переживань. Найавторитетніший тогочасний критик М. Євшан відзначав, що Кримський з усіх українських поетів чи не найбільше наближується до типу так званого модерного поета, для якого поезія вже не є лише потужною зброєю *«в боротьбі за свободу, мовою, якою писано та виголошувано закони для народу»* (Євшан, 1998: 194). Дослідник також зауважує роздвоєння в натурі автора, боротьбу поміж двома суперечностями – *«...з одного боку, виступає тут природний нахил, палка, гаряча поетова душа, що протестує проти всяких кайданів і рветься з наївним не раз ідеалізмом до свободи і краси, з другого боку, холодна рефлексія, немилосердна аналіза тих гарячих поривів та заперечення їх»* (Євшан, 1998: 197). А. Кримський і справді вирізняється серед сучасників. Естетизм супроти соціального стрижня, егоцентризм і виразна суб'єктивність, екзотизм, заглиблення у світ несвідомих почувань і душевних розладів є рисами модерного скерування його творчості.

Метою статті визначено розкриття історії появи циклу «Нечестиве кохання» зі збірки «Пальмове гілля», аналіз його ідейно-змістових параметрів та метричних особливостей, що допоможе виявити модерністську основу поезії А. Кримського.

Оригінальність і новаторський характер збірки відзначав ще І. Франко у статті «Наша поезія в 1901 році»: *«І справді, віє якийсь незвичайний, екзотичний подих від тих поезій, щось таке, мов запах туберози, що упоює і дразнить одночасно; є в них щось не вирівняне, незгармонізоване: орієнтальні тони та пейзажі і рідні нам, близькі та знайомі відгуки новочасного, європейського, ще й українського серця <...> сучасний європеєць з його поглядами, турботами та натомленими нервами видніється тут скрізь як елемент дисгармонії в тім зачарованім світі. А дисгармонію вносить він тому, бо дисгармонія в його душі: з одного боку, його поетичні пориви, його чутливість, а з другого боку – світові огляди, моралістичні шаблони, проти яких він хоч і протестує, та яким підлягає несвідомо, мимоволі, підлягає не поверхово, але геть до глибини душі»* (Франко, 1982: 189–190). Виходячи із роздвоєності своєї природи, А. Кримський виводить на літературну сцену нового

героя, зі своїми болями, переживаннями, нервовими зривами. Героя, для якого боротьба, що точиться у внутрішньому світі, є набагато важливішою за виклики зовнішнього світу. За словами М. Рудницького: *«Як добрий знавець чужих літератур Кримський випередив спроби нашого модернізму та декадентизму в новелі та ліриці. Він перший ясно вибрав собі на героїв психопатів і з їх розстроєних нервів пробував добути звуки, що нічим не нагадували б окликів болю із селянських грудей. Світова література мала від віків неврастеніків, але аж кінець ХІХ віку відкрив у людині нерви...»* (Рудницький, 2009: 148–149).

Методи й методики

До вивчення життєтворчості А. Кримського причетні О. Бабишкін, М. Возняк, Б. Грінченко, О. Грушевський, М. Євшан, Л. Лопатинський, І. Нечуй-Левицький, Леся Українка, І. Франко, Г. Хоткевич та інші. Серед сучасних дослідників: М. Веркалець, Ю. Горблянський, Л. Грицик, Т. Гундорова, Н. Данилюк, Ю. Ковалів, Ю. Кочубей, Т. Маленька, М. Моклиця, С. Павличко, Я. Поліщук, О. Пріцак, Р. Ткаченко, Г. Останіна, В. Шевчук. Але в колі наукових зацікавлень здебільшого опиняється наукова та літературно-критична діяльність письменника. Поезія, а особливо її версифікаційний рівень, на жаль, не часто піддаються аналізу. Хоча в модерністських текстах увага до форми є якраз напрочуд важливою.

У статті задіяно низку літературознавчих методів: культурно-історичний – для розуміння епохи порубіжжя ХІХ–ХХ ст.; біографічний – для встановлення біографічної основи постання циклу, компаративний метод використано для зіставлення окремих варіантів циклу «Нечестиве кохання», метод віршованого аналізу дозволив встановити метричні особливості поезій, а текстологічний метод виявився доречним у роботі з текстами та виявленні відмінностей у публікаціях різних років.

Виклад основного матеріалу

Поштовхом до появи збірки «Пальмове гілля. Екзотичні поезії» стало відрядження А. Кримського в 1896 р. на два роки до Сирії і Лівану. А тому перша частина, що фактично створювалася в цей час, містила вірші, написані впродовж 1898–1901 рр. Вона є найбільшою за кількістю оригінальних текстів і увібрала в себе всі враження та емоції від запізнення зі східним світом. Але поет не наслідує віршовану форму східних поезій, а лише їхню образну семантику та

мотиви. За словами Н. Костенко, *«головною метою поета було бажання європеїзувати, українізувати східний матеріал, наблизити до українського читача. Зробити частиною національного художньо-естетичного сприйняття, надати доступнішу для читача форму»* (Костенко, 2014: 131). Друга частина збірки постала в часи праці Кримського-вченого над книгами про Персію й Туреччину початку ХХ ст. Третю частину «Пальмового гілля» склали здебільшого переклади, а також поезії, написані впродовж 1917–1918 років. Про намір видати збірку своїм коштом А. Кримський сповіщає Наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка, але висуває найважливішу умову: *«...остатня коректура повинна присилатися мені рекомендованим листом і, доки я не поставлю свого imprimatur, жоден аркуш не повинен друкуватися. Само собою розуміється, що друкарня не сміє робити самовільних змін у моїм рукописі»* (Кримський, 2005, Т. 1: 303).

Є сенс погодитися з Франком, який недоліком збірки називав те, що оригінальні тексти в ній подані упереміш з перекладами. Останні становлять майже половину книги, і хоч є дуже гарні, та *«вони там разять, як навмисні відскоки від теми, як чужий голос, що перебиває нашу мову»* (Франко, 1982: 190). Поєднання оригінального й перекладного в одній збірці було новаторським для того часу. Але це утруднює пізнання оригінального авторського голосу. Проблемно також встановити автентичність деяких текстів. Наприклад, у поезію ХVII «інкорпоровано» східну пісню «Терплю розлуку...», яку автор переклав українською і опублікував наприкінці 1897 р. у львівському журналі «Зоря». Уводить він її також до бейрутського оповідання «Растлініє нравів» (1897) із таким «супровідним коментарем»: *«...молодий теноровий голос Нажіба Шагурі, студента з бейрутського єзуїтського університету, перейнятий сильним чуттям, заспівав модну арабську пісню:*

Терплю розлуку,

Важкую муку,

Газелько!

Красу кохаю,

Обнять бажаяю,

Ох, зірко!.. (Кримський, 1972, Т.1: 556).

Збірці «Пальмове гілля» передує «Заспів» і прозовий коментар до нього, який виконує ще й функцію передмови. Автор запевняє, що

пускає у світ «...отсю книжку не для людей фізично здорових, а тільки для людей трохи слабих, із надламанною життєвою снагою або нервами, – для тих людей, що вміють і легко плакати, і солодко нудьгувати, і молитися богові, і умиляться... Книжка моя – для тих недужих і самотніх людей, що прихильну до них людину або сім'ю можуть з наївним егоїзмом полюбити не менше, ніж цілу людськість» (Кримський, 1972, Т.1: 23–24). Та й сам ліричний герой «Пальмового гілля» – натура досить вразлива, суперечлива й подекуди невротична. Саме ця присвята дозволила М. Євшану стверджувати, що «творці теперішні заховався далеко від життя, поезія їх стала виразом тільки їх приватних почувань» (Євшан, 1998: 194). Але відхід від реалістичного світосприйняття у бік суб'єктивності, самовиразу є маркером нової доби.

У збірці особливої уваги заслуговує цикл «Нечестиве кохання», якому протиставлено «Кохання по-людському». У розумінні Кримського «нечестиве кохання» є навіть вищим, ніж «кохання по-людському». У передмові до збірки він зізнається: «...кохання, коли воно чисте од сексуальної брудоти, хоч би було й ненормальне і нещасливе, може хіба розбити серце, розбити фізичне здоров'я і зробити з людини меланхоліка, та не одбирає віри в життя, не одбирає енергії до життя, не вбиває духу, не вбиває ідеальних і поетичних поривів, а навпаки – тільки облагороджує душу і наливає в ню прихильності й теплої ласки до всіх людей, з якими доводиться зустрічатися. А звичайне людське кохання, хоч би як ідилічно та поетично воно розпочиналося, разом тратить усю свою поетичність, скоро-йно переходить на сексуалізм...» (Кримський, 1972, Т.1: 22). Ця тематика згодом розроблятиметься і в романі «Андрій Лаговський» (1905; 1919).

Схожі ідеї дещо раніше подавав З. Фройд у листі до нареченої Марти, датованому 29 серпня 1883 р. Він розділяє суспільство на нецивілізовану масу, яка прагне задовільнити власні інстинкти, та на інтелектуальну еліту, яка обирає переживання, душевні тривоги і, пригнічуючи природні бажання, береже свої сили для чогось вищого. Тим самим зберігаючи цілісність особистості (Фрейд, 1994: 71).

Цикл «Нечестиве кохання» написаний у формі ліричного щоденника і присвячений фольклористу, етнографу, а також науковому наставнику автора Всеволоду Міллеру. Деякий час А. Кримський проживав у родині Міллера, де його сприймали як

рідного. Сам поет зазначав, що «Нечестиве кохання» було написано 1900 р. на Кавказі. Але в пізніше доданому коментарі до листа, адресованого братові, зауважив, що понад половину цього циклу написав іще в Бейруті. Про історію появи циклу А. Кримський згадує і в листі до Б. Грінченка від 1 вересня 1900 р.: *«І нема мені похвалитися перед Вами чимсь українським, опроче хіба усяких ліричних віршів та поемок. Тай тих не друкуватиму тепер, бо Літ[ературно]-Наук[овий] Вістник мене таки образив. Я написав цикл віршів під заголовком „Нечестиве кохання”, де героєм поставив одного з професорів Бейрутського університету; на тлі картин із сирійської природи я зобразив його безталанне кохання і протест проти пересудів громадських. Редактори не згодилися редагувати тієї поеми, і їхня цензура мене настільки обурила, що я хочу надрукувати свої вірші окремою книжочкою, себто разом із другими своїми віршами, яких я досі не оголошував друком. Надрукую своїм коштом; сподіваюся, що котрась друкарня згодиться взяти цю працю»* (Кримський, 2005, Т. 1: 299).

Але цикл таки з'явився друком у згаданому часописі з підзаголовком «Уривки з ліричного роману на трохи декадентській підвалині». Внизу сторінки додано примітку *«Автобіографічного в сих віршах нема нічого сінько. Тут виведено одного європейського ориєнталіста, з яким я товаришував у Сирії; а що він належав до тишу декадентів, то й на моє писання наліг деякий декадентський колір»* (Кримський, 1900, Т. XII, Кн. 12: 241). Саме ця примітка спричинила появу критичних – доволі несподіваних, навіть провокативних відгуків на збірку. Так, у львівському часописі «Руслан» з'явилася рецензія Лева Лопатинського на «Пальмове гілля» під назвою «Поет чи поетка?». Автор одразу зауважує, що А. Кримський *«належить до тих людей, що в мужескім тілі мають жіночу душу»* (Лопатинський, 1902, Ч.26: 2). Критик аналізує цикл «Нечестиве кохання», наводячи докази щодо того, що об'єктом оспівування поета є чоловік, а не жінка. При цьому зазначає, що *«автор сам не розуміє фізіологічної підстави своїх почувань, не має свідомости своєї природи, бо свій нахил до мущин осуджує сам на кождім кроці»* (Лопатинський, 1902, Ч.27: 3). Л. Лопатинський пояснює задум книги поєднати оригінальні поезії з перекладними тим, що нібито Кримський хотів показати *«що не лише він одинокий такий*

„юродивий”, але що є більше одиниць між поетами, які мають такий самий світогляд, як він» (Лопатинський, 1902, Ч.29: 3).

Дошкульність статті змусила А. Кримського «оборонятися»: «„Руслан” на підставі неясностей заявив, що я не поет, а поетка, і що я – „половий мішанець”» (Кримський, 2005, Т. 1: 335). Вочевидь, через неоднозначну реакцію вже у виданні 1901 р. він змінює підзаголовок на «Уривки з ліричного роману одного бідолашного дегенерата». Автор прагне дистанціюватися від висловлених щирих почуттів. Про те, що в його поезіях немає нічого автобіографічного, він зізнається в прозовому коментарі до «Заспіву», а також у вже згаданому листі до Грінченка від 1 вересня 1900 р. Але вже в наступному листі до вказаного адресата від 7 грудня 1902 р. Кримський визнає суб’єктивність свого циклу. Він пояснює, що під «нечестивістю» мав на увазі заборонене кохання до Марії Фердинандівни (у дівоцтві – Орчинської), дружини брата Юхима Юхимовича, яка доглядала поета у Ставрополі: «...я приїхав у Ставропіль слабій, поміраючий, до мене дуже гарно віднеслася жінка мого брата, я зачав дивитися на неї, як на свого янгола-охоронителя, тільки ж заразом почував, що моя прихильність до неї є ніби злочин супроти мого брата, – і от, щоби заспокоїти[ся], я написав (або дописав) цикл „Нечестиве кохання”» (Кримський, 2005, Т. 1: 335). Натомість дослідниця творчості А. Кримського І. Смілянська відзначає, що деякі вірші циклу постали під впливом стосунків із М. Каменською, викладачкою інституту благородних дівиць (пансіонат), який функціонував у Бейруті. Так, два вірші («На душі якась тривога» і «Я обірвав розмову. В очах мені туман...») написані відразу ж після першої зустрічі з М. Каменською в Бейруті 20 жовтня 1896 р., а поезія «З червоним блиском місяць згас...» з’явилася вже після від’їзду М. Каменської з Бейруту в Росію. Кримський навіть мав намір одружитися з нею, про що повідомляє свого брата у листі від 7 грудня 1896 р.: «*Просьба секретная. Разузнай у Марьи Алексеевны (но не прямо, а обиняком) согласилась ли бы она выйти за меня замуж. Только, пожалуйста, разузнай не от моего имени, а от себя самого*» (Романова, 2020: 62).

Кількісний склад циклу змінювався у передруках. Початково цикл, який налічував 27 віршів, було опубліковано в «Літературно-науковому віснику» (1900 р.). В остаточному своєму варіанті у складі 30 поезій цикл структуровано у виданні 1902 р., яке вийшло у

Звенигородці на Київщині. Тут додаються три нові тексти – «Пишний день розганяє» (XX), «Надвечір. З Рюккерта. Пісня подорожнього» (XXIV) та «Обняти білявку, стиснути чорнявку» з підзаголовком «З Ростана» (XXX). Поезія «Пишний день розганяє» з'являється вже у виданні збірки 1901 р. (Львів: Видання українсько-руської видавничої спілки), натомість двох інших текстів – «Надвечір» (З Рюккерта. Пісня подорожнього) та «Обняти білявку, стиснути чорнявку» ще немає. Окремо вони друкувалися на сторінках того ж таки часопису у 1902 р.: «Надвечір» – ЛНВ, 1902, Т. XVII, кн.1, С. 62; «Обняти білявку, стиснути чорнявку» під назвою «Далека Царівна» – ЛНВ, 1902, Т. XIX, кн. 9, С. 254. Незначних змін зазнав перший рядок поезії «Надвечір»: «*З гір лягла на воду*» (ЛНВ) на «*З гір на воду впала*» (1902 р.) та перший рядок третьої строфи поезії «Обняти білявку, стиснути чорнявку» (ЛНВ): «*Бо се – щось високе і справді глибоке*» на «*Бо се – щось високе, бо се – щось глибоке*» (1902 р.).

Уже перший вірш, який задає тон усьому циклу, здається, адресований не науковому керівникові, а коханій людині: «*Не раз було у Сирії далекій / Здобуду я твій лист, – і серце задрожить, / Затуманію весь, мов турок коло Мекки, / І нервная рука конверт розтерebить*» (Кримський, 1972, Т.1: 33). У листі від 8.03.1898 до того ж адресата можна відчитати схожі зізнання: «*Я Вас всегда обожал как знаменитого ученого. А теперь, получая Ваши письма, в которых всегда заключается или ободрительное слово, или самое полное расположение, я испытываю... ах, я и сам не знаю, что я испытываю! Получу письмо, начну читать, – строчки бегают перед глазами, дыхание останавливается... Хочется изо всей силы пожать Вашу руку, просто даже раздавить ее в своих пожатиях...*» (Кримський, 1972, Т.5: 309).

Вірші циклу сюжетно структуровані, що дозволяє стежити за мінливими переживаннями ліричного героя. Уже перший текст уводить в основну тематику циклу. Герой відчуває страх перед зародженням кохання («На душі якась тривога / Й полохливе почуття»). Воно позбавляє розуму, поневолює і вже з третього вірша набуває негативних конотацій: «мерзенне», «нечестиве». Забороняючи собі зв'язатись у почуттях («Ні, ніколи од мене не вчуєш, / Що тебе я люблю»), ліричний герой намагається звільнитись од цієї небезпечної недуги («Ну вже третяя днина мина»). Але тимчасове звільнення є оманливим («Я себе піддурював»), доводиться визнати за собою право

кохати і, врешті, зізнатися у своїх почуттях і самому собі («Я знаю: нечестиве те кохання»), і об'єктові почуття («Що за голос я почув»). Але, на жаль, ці зізнання лише налякали кохану людину і змусили її піти («Не забуду я ніколи»). Ліричний герой боїться своїх почуттів, називаючи їх нечестивими, злочином в очах людей і природи:

Я знаю: нечестиве те кохання,
 Яке на мене отепер находе:
 Злочин воно в очах людей,
 Злочин воно в природи... (Кримський, 1972, Т.1: 35)

С. Павличко, слідом за Л. Лопатинським, стверджує, що кохання поета постає нечестивим і протиприродним, оскільки його об'єктом виявляється чоловік. Хоча вірші циклу позбавлені конкретного адресата, є тільки «я», «ти». Як уже згадувалося, сам автор нечестивим називав кохання до заміжньої жінки, дружини брата. А от Франко називає цикл «Нечестиве кохання» найкращим і «найбільше заокругленим у цілім томі», та «авторові ані на хвилю не прийде в голову думка, що само чуття, само кохання ніколи не може бути ні чесне, ні нечесне, доки лишається в сфері психічного напруження, бажань та уподобань; що злочином може бути тільки справді чин, діло» (Франко, 1982: 195). Насамкінець критик бажає автору «якнайбільше епізодів „нечестивого кохання“, яке плодить такі гарні поезії» (Франко, 1982: 198).

Наталія Костенко, здійснивши метричний аналіз цілої збірки «Пальмове гілля», стверджує, що у ній серед усіх класичних і некласичних розмірів домінує 4-стопний хорей, який є традиційним провідником народнопісенної ритміки (Костенко, 2014: 134). Але варто уважніше вивчити версифікаційні особливості циклу «Нечестиве кохання».

Метричний репертуар оригінальних поезій циклу

		Розмір	Римування
	«Сірійські згадки...»	Ябц	АВАВ, АbAb, ААВВ
Із книжки першої			
1	«На душі якась тривога...»	Х4	ХаХа
2	«Я обірвав розмову ...»	ЯЗ	ХаХа
3	«То не довгая була розмова...»	ПМФ Х5→Я2	ХАХА

4	«Ні, ніколи од мене не вчуєш...»	Ан3232	ХаХа
5	«Ну, вже третя днина мина...»	Ан3	хАхА
6	«Я себе піддурював...»	Х3	Х'аХ'а
7	«Я знаю: нечестиве те кохання...»	Я5543	хАхА
8	«Я пішов до тих знайомих...»	Х4	ХаХа
9	«Ох, мізерні жарти! не для мене ви!»	Х6ц	ааВВ
10	«Ріже нерви, мов пилою...»	Х4	ААbb
11	«Притулив я лоб до шибки...»	Х4	ХаХа
12	«Що за голос я почув!»	Х443443	ааВссВ
13	«Не забуду я ніколи...»	Х4242	ХаХа
Із книжки другої			
14	«Минає півгода. Мене з'їдає мука...»	Я6ц	АВАВ
15	Опівночі («Стоять зачаровані, сядвом облиті...»)	Ам4ц	ААВВ
16	На арабську тему («З червоним блиском місяць згас...»)	Я4343	хАхА
17	«Переддосвітня година. Померкає світло зір...»	ПМФ Х8ц → Я221221 → Х8ц	аавв → ААВААВ → аавв
18	«Блиснуло сонце з-поза гір, в зеленому саду...»	ПМФ Я7ц → С 6,6, 8 (4+4), 6	аа (ямбічна частина) → ХАХА (силабічна частина)
19	«Сіє сонце з-поза гір в зеленому саду...»	ПМФ Я7ц → Х2323	ааВВ → хАхА
20	«Пишний день розганяє...»	Ан2	ХаХа
21	«Безсонная туга вкінці притомилась...»	Ам4343	ХаХа

22	«Чи ні, вітрецю! ти виводь заколисню...»	Ам4443	ААВВ
23	«...Тьох-тьох! – залящав коло мене близенько...»	Ам4443	ААВВ
25	«Закотилося сонечко...»	трискладовик зі змінною анакрузою	Х'АХ'А
Із книжки третьої			
26	«Ліван!.. Щасливий, любий звук!»	Я4343	хаха
27	«Забрався я на шпиль... Внизу носились хмари...»	Ябц	АВАВ

На основі метричного аналізу циклу можна ствердити абсолютну домінанту в Кримського-поета класичних розмірів, а саме двоскладовиків. Серед них переважає хорей (чотиристопний), як і у всій збірці. Помітне місце у циклі займають різностопні розміри, освоєння яких було новим для метрики початку ХХ ст. З'являються і довгі цезуровані двоскладовики – Ябц і Хбц. Серед трискладових розмірів автор опрацьовує амфібрахій і анапест. До дактиля не звертається зовсім, навіть у перехідних метричних формах. Вірш «Закотилося сонечко» написаний трискладовиком зі змінною анакрузою. Якщо записати рядки попарно (замість катренів дистихами), то отримаємо 4-стопний анапест. Лише розчленування на рядки призводить до зміни анакрузи.

У перехідних метричних формах А. Кримський звертається до силабічних творів народно-пісенного походження. Так, у вірші «Блиснуло сонце з-поза гір, в зеленому саду» з циклу «Нечестиве кохання» після тематичної заставки поет наводить текст пісні, створеної ним на мотив української народної пісні «Ой, за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким». Перші два рядки вступу подані Я7ц, а далі йде пісня, написана силабікою 6,6,8(4+4),6. У вірші «То не довгая була розмова» автор задіює перехідну метричну форму в межах класичних розмірів, п'ятистопний хорей переходить у двостопний ямб. Здебільшого поет використовує перехресне римування, але перший і третій рядок римуються досить таки рідко і є холостими. Подекуди трапляється і парне римування.

Наукова новизна дослідження

визначається пропонованим цілісним підходом до аналізу поетичного циклу «Нечестиве кохання». Аналіз змісту і форми дозволяє вповні зрозуміти художній задум письменника і розкриває Кримського як поета, який одним із перших відчув віяння нової епохи. Він сміливо підхопив нові, дражливі теми, які вже розроблялися як на Заході, так і на Сході, і надав їм відповідного оформлення. Глибоко висвітлюється історія появи циклу – місце й час написання, структура та суб'єктивна основа. Адже сам автор, «заграючи» і граючись із читачем, часто змінював свої думки щодо «Нечестивого кохання», тим самим утруднюючи його розуміння.

Висновки

Збірка «Пальмове гілля» дозволяє з цілковитою впевненістю говорити про Кримського як про поета модерного світогляду й стилю. Позначається це і на ідейно-тематичному рівні, й на рівні версифікації. Автор створює абсолютно не типового для тогочасної української літератури ліричного героя. Героя-особистість – відкрити до світу і відверту в своїх почуттях і переживаннях як перед собою (адже актуалізовано форму ліричного щоденника), так і перед загалом. Він ділиться не лише своїми думками, а й розкриває життя свого несвідомого, що зазвичай приховується, замовчується або ж маскується під щось інше.

А. Кримському вдалося поєднати східну тематику із західною поетикою. Він не експериментує зі східними строфами та розмірами, оскільки, попри все, лишається людиною західного типу мислення. Йому значно ближчими були ті тенденції, що домінували у версифікаційному просторі української поезії порубіжжя ХІХ – ХХ ст. По суті, він продовжує і розвиває віршувальні напрацювання поетів-символістів, які активно почали розробляти різностопні розміри. А. Кримський не тільки розширює можливості силаботоніки, активно використовуючи різностоповик, а й опрацьовує некласичні форми (трискладовик зі змінною анакрузою, перехідні метричні форми, імітації народно-пісенних структур). Різномірність метрична структура циклу вповні відображає дисгармонію поетової душі, «її діонісійство, декадентський гедонізм, екзотичні пристрасті». Як слушно відзначає С. Павличко, «саме він надалі зазирнув у темні глибини людського «я», саме в його творчості Краса і Душа були не ідеальними абстракціями, яким поклонялися..., а цілісною

вербальною дійсністю, яку так важко розкласти на риторичні компоненти» (Павличко, 2000: 46).

У циклі «Нечестиве кохання» зовсім небагато розмірів, які повторюються. Бо навіть коли автор вдається до одного й того ж метричного малюнку, то змінює римування, строфічну будову, чергування клаузул. Від тексту до тексту А. Кримський експериментує з метрикою, строфікою, римуванням, довжиною рядка, тим самим виявляючи себе вправним версифікатором. Такі дослідження є перспективними, оскільки засвідчують зв'язок між змістовим і формальним рівнями тексту.

Література

- Авербух, О. (2020). Агатангел Кримський у Лівані: орієнталізм і гомоеротичне бажання в поезії українського модерніста. *Критика*, 3/4, 2–3.
- Євшан, М. (1998). *Критика. Літературознавство. Естетика*. Київ: Основи.
- Ковалів, Ю. (2013). Агатангел Кримський. *Історія української літератури: кінець XIX – поч. XXI ст.: у 10 т.* Т. 1. 397–406.
- Костенко, Н. (2014). *Вірш і поезія: Збірник наукових, літературно-критичних і публіцистичних статей*. Київ: Видавн. дім Дмитра Бураго.
- Кримський, А. (2005). *Епістолярна спадщина Агатангела Кримського (1890-1941): (в 2 т.)*. Т. 1: 1890–1917.
- Кримський, А. (2005). *Епістолярна спадщина Агатангела Кримського (1890-1941): (в 2 т.)* / Т. 2: 1918–1941.
- Кримський, А. (1900). Нечестиве кохання. Уривки з ліричного роману на трохи декадентській підвалині. Із сирийських згадок А. Кримського (I–XXVII). *Літературно-науковий вісник*, XII, 241–250.
- Кримський А. *Твори: у 5 т., 6 кн.* Київ: Наукова думка, 1972–1973. Т. 1. 1972; Т. 2. 1972; Т. 3. 1973; Т. 4. 1974; Т. 5, кн. 1. 1973; Т. 5, кн. 2. 1973.
- Крымский, А. (1975). *Письма из Ливана (1896–1898)*. Москва: Издательство «Наука».
- Лопатинський, Л. (1902). Поет чи поетка? (Пояснення до «Пальмового гілля» А. Кримського). *Руслан*, Ч.26,27,29.
- Мейзерська, Т. (2009). «Пальмове гілля. Екзотичні поезії» А. Кримського: до проблеми сучасних інтерпретацій. *Re-presence. Відлуння Сходу в українській літературі XX ст.: збірник наукових статей*. Одеса: Астропринт, 134–142.
- Моклиця, М. (2006). Християнство Агатангела Кримського: психологічні та естетичні аспекти. *Агатангел Кримський у контексті української та світової культури: збірник наукових праць. Волинь філологічна: текст і контекст*, 1, 115–130.
- Павличко, С. (2000). *Націоналізм, сексуальність, орієнталізм. Складний світ Агатангела Кримського*. Київ: Вида-во С. Павличко «Основи».

- Романова, О. (2020). Агатангел Кримський та витворена навколо нього міфологія: історико-антропологічне дослідження. *Східні традиції державотворення. Науковий збірник на честь 150-ї річниці від дня уродин Агатангела Кримського*. Київ: ТОВ «Прометей», 52–90.
- Рудницький, М. (2009). *Від Мирного до Хвильового. Між ідеєю і формою. Що таке «Молода Муза»? Дрогобич: ВФ «Відродження».*
- Франко, І. (1982). Наша поезія в 1901 році. *Зібрання творів: у 50 т. Т. 33*. Київ: Наукова думка, 172–198.
- Фрейд, З. (1994). *Письма к невесте*. Москва: Моск. рабочий.

References

- Averbukh, O. (2020). Ahatanhel Krymskyi u Livani: oriientalizm i homoerotychnе bazhannia v poezii ukrainskoho modernista. *Krytyka*, 3/4, 2–3.
- Ievshan, M. (1998). *Krytyka. Literaturoznavstvo. Estetyka*. Kyiv: Osnovy.
- Kovaliv, Yu. (2013). Ahatanhel Krymskyi. *Istoriia ukrainskoi literatury: kinets XIX – poch. XXI st.: u 10 t. T. 1*. 397–406.
- Kostenko, N. (2014). *Virsh i poezii: Zbirnyk naukovykh, literaturno-krytychnykh i publitsystychnykh statei*. Kyiv: Vydavn. dim Dmytra Buraho.
- Krymskyi, A. (2005). *Epistoliarna spadshchyna Ahatanhela Krymskoho (1890-1941): (v 2 t.)*. T. 1: 1890–1917.
- Krymskyi, A. (2005). *Epistoliarna spadshchyna Ahatanhela Krymskoho (1890-1941): (v 2 t.)*. T. 2: 1918-1941.
- Krymskyi, A. (1900). Nechestyve kokhannia. Uryvky z lirychnoho romanu na trokhy dekadentskii pidvalyni. Iz syryiskykh zghadok A. Krymskoho (I–XXVII). *Literaturno-naukovyi visnyk*, XII, 241–250.
- Krymskyi A. *Tvory: u 5 t., 6 kn.* Kyiv: Naukova dumka, 1972–1973. T. 1. 1972; T. 2. 1972; T. 3. 1973; T. 4. 1974; T. 5, kn. 1. 1973; T. 5, kn. 2. 1973.
- Kрыmskyi, A. (1975). *Pysma yz Lyvana (1896–1898)*. Moskva: Yzdatelstvo «Nauka».
- Lopatynskyi, L. (1902). *Poet chy poetka? (Poiasnennia do «Palmovoho hillia» A. Krymskoho)*. Ruslan, Ch.26,27,29.
- Meizerska, T. (2009). «Palmove hillia. Ekzotychni poezii» A. Krymskoho: do problemy suchasnykh interpretatsii. *Re-presence. Vidlunnia Skhodu v ukrainskii literaturi XX st.: zbirnyk naukovykh statei*. Odesa: Astroprynt, 134–142.
- Moklytsia, M. (2006). Khrystyianstvo Ahatanhela Krymskoho: psykholohichni ta estetychni aspekty. Ahatanhel Krymskyi u konteksti ukrainskoi ta svitovoi kultury: zbirnyk naukovykh prats. *Volyn filolohichna: tekst i kontekst*, 1, 115–130.
- Pavlychko, S. (2000). *Natsionalizm, seksualnist, oriientalizm. Skladnyi svit Ahatanhela Krymskoho*. Kyiv: Vyda-vo S. Pavlychko «Osnovy».
- Romanova, O. (2020). Ahatanhel Krymskyi ta vytvorena navkolo noho mifolohiia: istoryko-antropolohichne doslidzhennia. *Skhidni tradytsii derzhavotvorennia. Naukovyi zbirnyk na chest 150-yi richnytsi vid dnia urodyn Ahatanhela Krymskoho*. Kyiv: TOV «Prometei», 52–90.

Rudnytskyi, M. (2009). *Vid Myrnoho do Khvylovoho. Mizh ideieiu i formoiu. Shcho take «Moloda Muza»? Drohobych: VF «Vidrodzhennia».*

Franko, I. (1982). *Nasha poeziia v 1901 rotsi. Zibrannia tvoriv: u 50 t. T. 33.* Kyiv: Naukova dumka, 172–198.

Freid, Z. (1994). *Pysma k neveste.* Moskva: Mosk. rabochyi.

Olena Kytsan. A. Krymsky's Lyrical Cycle «Nechestyve Kokhannia» in the Context of Modern Poetics. The purpose of the article is to reveal the history of the lyrical cycle «Nechestyve kokhannia» from the collection of poems of Ahatanhel Krymskyi «Palmove hillia». In particular, the analysis of ideological and semantic parameters and metric features of poetry became decisive, which will help to identify their modernist basis. So far, not all the features of the appearance of this cycle have been clarified - from the place and time of its creation to the addressee of the poet's confessions. Even the author himself constantly intrigues the reader by pointing out or denying the subjectivity of his writing. In general, A. Krymskyi seeks to distance himself from the emotions and feelings expressed in poetic texts. He hides behind pseudonyms, mystifying the lyrical hero through a real prototype. In addition, «Nechestyve kokhannia» combines original and translated works, which makes it difficult to recognize the original author's voice. From the time of the first publication, the quantitative composition of the cycle in reprints also changed. Initially, he had 27 poems, and in the final version already contained 30 poems.

The cycle «Nechestyve kokhannia» allows us to talk about Krymskyi as a poet of modern worldview and style. He declares a lyrical hero that is absolutely not typical for Ukrainian literature of that time. A hero who is ready to reveal himself to the reader not only in thoughts and experiences, but also in the secrets of his unconscious, which are usually hidden, silenced or disguised. A. Krymskyi's versification also deserves special attention, where he is also an original and skilled master. Even addressing Eastern themes, the author uses Western poetics. He actualizes the syllabic-tonic system of poetry, actively uses multimetric and non-classical verse forms (ternary meters with variable anacrusis, transitive metrical forms, imitations of folk-song structures, etc.). Such a diverse metric structure of the cycle fully reflects the ideological and thematic specificity of the texts, the sources of which are in the disharmony of the restless poetic soul.

Key words: poetry, cycle, versification, meter, disharmony, modernism.

Кицан Олена Вікторівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії літератури та зарубіжної літератури Волинського національного університету імені Лесі Українки, <https://orcid.org/0000-0002-8722-3041>; 1982kitsan@gmail.com